

nog altijd is het de twijfel en vertwijfeling van welke men uitgaat, en is het de mensch, bij wien men belandt.

Hoe dezen geest te overwinnen?

Dat men als christen geen vrede met zulk een conceptie kan sluiten, zag men meestal wel in.

Minder gelukkig was men vaak, wanneer het erop aan kwam, positieve aanwijzingen te geven.

Dan werden wel wegen aangetoond. Maar niet de goede.

De piëtist merkt op, dat Descartes een wereldling was, en meent, dat de zekerheid gezocht moet worden niet bij den onbekeerden, maar bij den bekeerden mensch. Een ander pad slaat de mysticus in: hij bestrijdt Descartes vooral omdat deze individualist was, en vindt de vermeende vastheid in de menschheid.

Beide wegen loopen echter dood.

Want ook de vrome blijft mensch. En nog minder baat brengt de valsche mystiek: wel verre van den twijfel te bestrijden, geeft ze dien zelfs nog meer voet, door ook het inzicht, dat al het geschapene individueel is, aan den twijfel uit te leveren.

Maar wat dan?

De eenige weg is, dat men ook dezen twijfel eens rustig ontleedt.

Dan ziet men in hem een stuk ongeloof. En in de verheffing van den twijfel tot methode der filosofie een verheffing van het ongeloof tot methode van het wijsgeerig denken.

Maar „Wie twijfelt is een baar der zee gelijk”.

Dat woord geldt niet slechts voor de practijk, maar evenzeer voor ons wijsgeerig werk.

Ook filosofisch kunnen we slechts verder komen, indien we steunen op den vasten grond, die nooit bezwijkt, dus op de betrouwbaarheid Gods. Die nergens rijker uitkomt dan in den Middelaar, het uitgedrukte beeld van deze vastigheid (Hebreeën 1 : 3).

Wie hier aanvangt, ziet in de aanprijzing van den twijfel als de methode der wijsbegeerte een stuk „wereld” in den slechten zin van 't woord.

En blijft indachtig het apostolisch vermaan:

„Wie is het die de wereld overwint, dan die gelooft, dat Jezus Christus is de Zoon van God?”

KUYPER-HERDENKING.

De beste wijze de nagedachtenis van Kuiper te eeren is dagelijks voortwerken in zijn lijn en bidden en strijden voor de instandhouding van zijn werk.

Ook in de filosofie.

Van meet af is dit door de ontwerpers van de wijsbegeerte der wetsidee ter harte genomen. Gerust kan dan ook worden gezegd, dat onze Vereeniging weinig anders bedoelt dan de doorwerking en uitwerking van Kuiper's conceptie in de filosofie van onzen tijd.

Uitteraard vergde deze poging aanvankelijk al de kracht van wie zich aan haar wijdde. Vandaar, dat ander werk even moest blijven rusten.

Daartoe behoorde ook het geven van een nadere uiteenzetting omtrent het verband tusschen de wijsbegeerte der wetsidee en Kuiper's conceptie.

Dat er zulk een verband bestond was niet voor tegenspraak vatbaar. En zelfs, dat het een vrij nauw verband mocht heeten behoefde voor velen geen betoog. Nog onlangs vertolkte Prof. Dijk hun gevoel, toen hij schreef:

„... het treft mij altijd weer, hoe in veel punten Vollenhoven en Dooyeweerd naar Kuipers gedachten teruggrijpen en deze verder ontwikkelen.”

Vandaar, dat het geven van een uiteenzetting omtrent genoemd verband aanvankelijk niet als nummer één op het program stond.

Toch mocht het daarvan ook niet geheel geschrapt.

Op den duur mocht voorlichting ten deze niet achterwege blijven.

Het wekt dan ook geen verwondering, dat dit punt juist den laatsten tijd meer dan voorheen de aandacht vroeg.

Daaraan is het wel toe te schrijven, dat reeds een jaar vóór de Kuiper-herdenking de heer A. Zijlstra in Antirevolutionaire Staatkunde (Juli-Augustus 1936) een artikel publiceerde onder den titel *Souvereiniteit in eigen kring*, en op den jongsten tweeden Paaschdag op den toogdag der Gereformeerde Jongelingsverenigingen afdeling Zuid-Holland o. a. de volgende stellingen verdedigde:

Het is onwaar, dat Dr. Kuiper het leven zou hebben gemaakt tot een mozaiek en de terreinen van gemeene gratie en particuliere genade zou hebben gescheiden. Hij leerde alleen streng onderscheiden.

Toch is ook wijsgeerige bezinning dezer heerlijke waarheid (n.l. van Dr. Kuiper's leer der souvereiniteit in eigen kring) plicht, en wij begroeten daarom met dankbaarheid den arbeid van zijn leerlingen in de wijsbegeerte der wetsidee.

Het is onjuist, dat deze wijsbegeerte de fundamenten van ons geloof zoude ondergraven en den weg van Calvijn en Kuiper zou hebben verlaten.

De Kuiper-herdenking in de vorige maand bracht ten deze nieuwe winst.

Dat viel reeds van te voren te bevroeden.

Het eeuwfeest zijner geboorte vergde immers, dat mede de wijsgeerige achtergrond van zijn werk belicht werd. En tevens, dat in den breede werd stil gestaan bij het verband tusschen de conceptie van den grooten leermeester en die der jongere generatie.

Gelukkig werd deze dubbele eisch verstaan.

Daaraan danken wij een tweetal uitnemende artikelen, opgenomen in het herdenkingsnummer van „De Reformatie”.

Het eene is van Prof. Dr. H. Dooyeweerd en beantwoordt de vraag: „Wat de wijsbegeerte der wetsidee aan Dr. Kuiper te danken heeft”; het andere is van Ds C. Veenhof en handelt over *Souvereiniteit in eigen kring*.

Ook deze beide publicaties zijn artikelen van beteekenis.

Het liefst zouden we ze alle twee geheel afdrucken. Maar het bestek van deze periodiek gedooft dit niet.

Daarom hier slechts een enkel woord ter typeering.

Uit het artikel van Prof. Dooyeweerd geven we enkele citaten.

Bij het eeuwfeest van Kuiper's geboortedag is het een plicht van dankbaarheid, ook Kuiper's baanbrekende beteekenis voor de grondlegging der calvinistische wijsbegeerte te herdenken. Een vreugdevolle plicht in 't bijzonder voor hen, die in den jongsten tijd gepoogd hebben de door Kuiper getrokken grondlijnen door te denken en uit te werken tot een wijsgeerig geheel, dat onder den naam „Wijsbegeerte der Wetsidee” geleidelijk zekere bekendheid in onzen kring heeft verworven.

Want zonder Kuiper's baanbrekend vóórarbeid ware deze nog jonge proeve van calvinistische filosofie

nimmer ontstaan: zij draagt het stempel van zijn geest, zij wordt geheel beheerscht door de machtige grondconceptie, waarin Kuyper de universele betekenis van het calvinisme als levens- en wereldbeschouwing heeft samengevat.

De antithese-gedachte was in Kuyper's grondconceptie van de christelijke wetenschap *centraal*.

Zij was de machtige doorvoering van de reformato-
rische gedachtenlijn sinds Luther en Calvijn. Zij wortelde in de radicale breuk met de Roomsche opvatting inzake de betekenis van zondeval en verlossing voor de gescha-
pen menselijke natuur.

Op dit punt juist heeft Kuyper met machtigen greep de consequentie van de schriftuurlijke reformato-
rische grondgedachte voor de wijsbegeerte getrokken.

Zijn leer van de *radicale antithese* tusschen een weten-
schap die uit den christelijken levenswortel en een zulke die uit den afvalligen levenswortel opkomt, is inderdaad van baanbrekende betekenis. *Ik ken geen tweede grond-
gedachte van eenig Christen-denker uit vroeger en later tijd, die van zulk een ontzaglijke draagwijdte voor den opbouw eener eigen christelijke filosofie kan worden geacht.*

...wie wezenlijk Kuyper wil verstaan en in zijn lijn verder wil bouwen, dient de verschillende motieven in diens werk eerst naar een *critischen maatstaf tegen elkander af te wegen*, en deze critische maatstaf mag geen andere zijn dan de *religieuze grondconceptie van heel Kuyper's geestesarbeid*.

In dit licht gezien, komt Kuyper ten volle toe de eere-
titel van grondlegger der calvinistische wijsbegeerte.

De rijke inhoud van *Ds Veenhof's* artikel blijkt reeds uit de hoofdjjes der onderdeelen, die we hier overnemen:

Inleiding — Souvereiniteit — Souvereiniteit Gods — Souvereiniteit van „den mensch Jezus Christus” — „Sovereiniteit in eigen kring” — De kring van den staat en de overige kringen — Wat is alzoo een soevereine kring? — De kringen zijn „levens”-kringen of „levens”-sferen — De kringen zijn „wets”-kringen of „wets”-sferen — De kringen zijn „gezags”-kringen of „gezags”-sferen — De methodologie van het onderzoek der kringen — Slot.

Het geheel wordt gestaafd door meer dan honderd citaten uit Kuyper's geschriften.

Maar men leze zelf!

Beide artikelen hebben ons ten zeerste verheugd.

Allereerst om de nagedachtenis van Kuyper, die ook in dezen dieper blik ontving, dan iemand vóór hem.

Maar tevens voor het wijsgeerig werk in onzen tijd, dat, uit den *kring* van Kuyper's volgelingen opgekomen, steeds meer, tot in de details toe, blijkt ook door den *geest* van Kuyper's werk bezielde te zijn.

WAT HET LEVEN VAN TOTIUS LEERT.

Deze zomer heeft Nederland Totius gehuldigd.

Inzonderheid ons calvinistisch volksdeel was daarbij betrokken: in deze cultuurpraestaties herkende het wel heel duidelijk eigen stijl.

Intusschen vergete men ook hier niet het zaaien met tranen, dat aan het blijde oogsten voorafging. En wel moest voorafgaan.

Immers: een kunstenaar kan niet slagen, indien zijn werk niet in het volksleven weerklank vindt. Derhalve is cultuurpraestatie in dienst van den Christus slechts daar mogelijk, waar een christenvolk de cultuurtaak, door Hem aan een volk tegelijk opgelegd en toevertrouwd, ziet en aanvaardt.

Totius heeft dat verstaan.

Dat sloot echter in: bestrijding van alle *défaitisme*.

Taalkunstenaar bij de gratie Gods, maar tevens man van helder principiëel inzicht, heeft hij, blijkens zijn dissertatie over het Methodisme, in 1903 aan onze Vrije Universiteit verdedigd, reeds vroeg begrepen zijn volk te moeten waarschuwen voor den funesten invloed van het *défaitisme*, dat, alleen op de redding der „ziele” bedacht, het door God gegeven cultuurmandaat in den wind sloeg.

Gelukkig, Zuid-Afrika heeft goeddeels geluisterd.

En geniet reeds thans de rijpende vrucht.

L'histoire se répète.

De strijd thans in Amerika tusschen calvinist en fundamen-
talist gaande, draagt in den grond dezelfde signatuur als die tusschen Dopper en methodist aan de Kaap.

En ook de beoordeeling is weer gelijk.

Wie slechts let op wat voor oogen is, klaagt ook thans over „verbrokkeling”, zooals hij dertig jaar geleden op „verzoening” met het methodisme aandrong.

Maar wie verstaat, dat de heerlijkheid der volkeren den Christus dienen moet, haalt voor klacht en advies in dezen geest de schouders op. Voor hem is het verzet tegen het *défaitisme* een onmisbaar bestanddeel van den strijd voor de eere van zijn God.

Niet wie het subjectivisme naar de oogen ziet, maar wie het terugwijst, bouwt mede aan de heerlijkheid van het nieuwe Jeruzalem.

En dan schenkt Gods genade somtijds reeds hier, „in het land der levenden”, de vrucht te aanschouwen.

SCHEPPINGSIDEE EN WETSIDEE.

In het „Tydskrif vir Wetenskap en Kuns, Offisiële orgaan van die Suid-Afrikaanse Akademie vir taal, lettere en kuns” publiceerde *Prof. Dr H. G. Stoker* van Potchefstroom onder den titel „Calvinistiese Wysbegeerte” een antwoord op de onzakelijke critiek van een eclectisch collega.

Daarin komt een en ander ter sprake, dat ook onze lezers zal interesseeren.

Voor ditmaal een citaat over de verhouding van „scheppings-
idee” en „wetsidee” — men vindt het in aangehaald tijdschrift, XV, 3 (April 1937), pg. 122—123 —.

„Om die kosmos of iets in die kosmos te verstaan, en wel in fundamentele sin, moet 'n mens eers uit die kosmos kom, die kosmos van buite af te sien kry, en op 'n „ex-mediis-rebus”-standpunt te staan kom, as ek my so mag uitdruk. Maar waar is daardie kosmies-transsendente staanplek wat my die oorsig oor die kosmos as totaliteit en sodoende sy fundamentele sin gee, waardeur ek nie net die kosmos as geheel maar ook in sy dele leer verstaan?

„Dit sou alleen moontlik wees, as daar 'n kosmies-transsendente wese (God) bestaan, wat teenoor die kosmos staan en wat ons mense 'n mededeling van kosmies-transsendente oorsprong gee, d.w.s. 'n bo-kosmiese (bo-natuurlike) openbaring, waarin gegee word die verhouding van die kosmos tot Hom. So'n mededeling gee die mens logies 'n staanplek buite die kosmos om die kosmos as geheel in sy fundamentele sin te verstaan; dit gee sy ware totaliteitskarakter wat ons nie verstaan binnekosmiese standpunt kan kry nie. Met so'n kosmies-transsendente kyk op die kosmos word dit onnodig om deelassekte van die kosmos die funksie van totaliteitsinterpretasie te gee en kan elke deel objektief in sy besonderheid en eiesoortigheid gewaardeer word.

„Daardie kosmies-transsendente staanplek kan ons kry, sê die Calvinis, dank sy die H. Skrif wat juis Woordopenbaring is van die kosmies-transsendente en waaragtige God. Die wijsbegeerte wat dit erken, noem ons